

Mokytoja Stanislava Lovčikaitė: „ŠIAURĖS LIETUVA – MŪSŲ ESATIES GŪŽTA“.

2014 m. vasario 28 d.

dr. Stasys TUMĖNAS

Laikas, tas mūsų Būties ir buities palydovas, ta nutrūkstama ir negrįžtama jo tėkmė, yra negailestingas, bet nuoseklus. Išskirčiau vieną gerą Laiko savybę – jis išgrynina, nugludina, apibendrina, užmaršina smulkmenas, intrigėles, gyvenimo užkulisių kedenimą, sufokusuoja tekstų ir kontekstų visumą.

Sausio mėnesį Pakruojo krašto bendruomenė Linkuvoje paminėjo Šiaurės Lietuvos šviesuolės, Lietuvos garbės kraštotyrininkės, etninės Žiemgalos kultūros puoselėtojos, kelių Linkuvos mokinių kartų mokytojos, dviejų knygų autorės, pilietiškumo ir bendruomeniškumo sergėtojos Šiaurės Lietuvoje Stanislavos Lovčikaitės (1929–2013) mirties metines.

Retai tenka dalyvauti renginyje, kuriame, minint mirties metines, tvyro tokia ne liūdna, o rami, gili, prasminga ir prasminanti aura, kuri nejučia tave įtraukia į refleksijų, atsivėrimų, prisiminimų, bendravimo mintimis lauką. Tai išskirtinės akimirkos, kai nesijauti esąs atitrūkęs nuo išėjusiojo Amžinybės žmogaus, o jautiesi esąs šalia, kartu savo mintimis, savo idėjomis, savo lūkesčiais. Tai ir yra tikroji ESATIS.

Tą dieną gausiai į Linkuvą susirinkusius Mokytojos mokinius, bendražygius, bendraminčius pakiliai nuteikė Linkuvos klebono E. Zeidoto aukotos mišios ir jo prasmingi žodžiai apie Mokytoją. Prie senosios gimnazijos pastato Linkuvoje Jai atminti atidengta atminimo lenta su įrašu, kuriame poeto Just. Marcinkevičiaus žodžiai: „Ir krintantį, ir kylantį lydėk, širdie, ir vesk“. Šie žodžiai – Mokytojos skleistų ir išpažintų gyvenimo vertybių, nuostatų sanglauda. Apie tai ir kalbėjo dieną Linkuvos kultūros centre vykusioje popietėje Mokytojos buvę mokiniai, mokytojai, jos vadovauto ansamblio nariai.

Išskirtinis renginio akcentas – vieno iš S. Lovčikaitės mokinių – Pakruojo miškų urėdijos vyriausiojo miškininko Virginijaus Kacilevičiaus sukurtas ir pristatytas dokumentinis filmas „MOKYTOJA. Gyvenimas tarp išsipildymo ir siekiamybės“, kuriame pasisako mokiniai, pateikiama autentiška „Linkavos“ ansamblio, kuriam Mokytoja vadovavo 20 metų, koncertų medžiaga.

Renginio metu buvo perskaitytas habil. dr. Kazimiero Garšvos laiškas, įpareigojantis linkuvių iki Mokytojos 85-mečio, kuris bus minimas 2014-ųjų metų gale, parengti atsiminimų knygą. Knyga jau pradėta rengti – „Šiaurės Lietuvos“ leidykla sulaukė pirmųjų atsiminimų.

Šiandien „Atolankoms“ pristatau savo atsiminimus, kurie bus publikuojami kygoje „Mūsų esaties gūžta“.

TARP BŪTIES IR BUITIES

Taip vadinasi 2008 m. pasirodžiusi Mokytojos S. Lovčikaitės knyga – pamąstymai apie gyvenimo prasmę, kiekvieno iš mūsų santykį su Dievu, amžinybe, kasdienybe, ribos tarp Būties ir buities ieškojimus. Įprasta, kai apie tai bažnyčioje kalba kunigas, cituojantis Šv. Raštą, aiškinantis teologines tiesas.

Visai kita paveika, kai apie gyvenimo prasmę, Dievo paieškas, atradimus, o dažnai ir praradimus, Būtį kalba Mokytoja. Ne bažnyčioje, o miestelio gatvėse, pamokose ar po jų, kelionėse, ar „kur nors ant suoločio beržų pavėsyje“. Mokytoja padėdavo kiekvienam, kuris jautėsi kasdienybėje pavargęs ar ieškojęs nors menkutės atramos, į kurią galėtų atsiremti, nuo jos atsispirti ištikus nelaimėi šeimoje, praradus artimąjį, paskendus gėrimo liūne, praradus tikėjimą. Ne veltui Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis rašė, kad knygos autorė „kaip sutiktas patyręs vedlys į kalnus“.

Kaip sakė Mokytoja, jos knyga – tokių pokalbių su kaimynais, pažįstamais ar tik retkarčiais sutinkamais gatvėje žmonėmis pokalbių tęsinys. Pridurčiau – užfiksuotas rašytinis tekstas, nes Mokytoja, būdama lituanistė, perskaičiusi kalnus knygų, puikiai suvokė, kad sakinio teksto nepakanka, jį reikia įprasminti ir rašytine forma.

Mokytoja, išleisdama į gyvenimą savo knygą, sakė: „turiu edukacinių tikslų: nūnai randasi tiek gerų knygų ir religine, ir pasaulietine tematika, ir joms tikrai verta paaukoti kokį televizijos serialą ar kieno nors gyvenimo užkulisių kedenimą. Nes kuo toliau, tuo labiau įsitikini, kad mums duotas laikas ne veltui, ir kad jo duota taip nedaug“.

Unikalų, kad autorė knygoje, kalbėdama su savo kraštiečiais, sugebėjo supaprastinti ir prieinamai kiekvienam perteikti ne tik savo, bet ir teologijos autoritetų, rašytojų J. Sasnausko, T. Daičerio, H. Noveno, K. Džibrano, T. Mertono, J. Apučio, S. Gedos teiginius ir mintis.

Būtis ir buitis. Žodžiuose skiriasi tik dvi raidės, bet kokia trapi riba tarp šių sąvokų. Juk Būtis yra kiekvieno iš mūsų buvimo pagrindas, buitis, žemiškas gyvenimas grindžia kelią į Būtį. Tik po Mokytojos S. Lovčikaitės mirties supratau, kodėl ji, rengdama spaudai šią knygą, neapsisprendė, kurį žodį pavadinime rašyti pirmąjį. Rodos, natūralu, kad pirmiausia yra buitis, o tada – jau kelias į Būtį. Tokia vyriška ir žemiška knygos rengėjų logika, regis, buvo įtikinusi ir Mokytoją, tačiau paskutinę akimirką ji paskambino ir griežtai pasakė: „Pirmesnis pavadinimo žodis turys būti Būtis, juk tai pagrindų pagrindas“.

Apie Būtį Mokytoja kalbėjo net sunkios ligos patale po ją ištikusio negailestingo insulto. Gražiai atsiliepė apie dabartinius poetus, minėjo vienus jai įdomesnių mūsų kartos poetų M. Buroką, R. Stankevičių. Bet tuoj pat nusijuokė: „Juokingi man tie dabartiniai poetai, nesugeba atsiplėšti nuo buities, net B. Brazdžionis ir tas sugebėjo tai padaryti“. Ir čia pat jos mintys

peršoko į klausimą: „Paklausk Donatos (literatūrologės dr. D. Mitaitės – Mokytojos auklėtinės), gal Literatūros institute žino, ar jau išversta ir išleista į prancūzų kalbą Salomėjos Nėries poezija?“.

Mokytojai visada svarbiau buvo rūpestis kitais. Galbūt gydytojams, slaugytojams ir palatos kaimynėms Šiauliuose ir Pakruojyje keistai atrodė ligonės kalbos prieš pat mirtį apie neva jos rankinėje ligoninėje esančius rankraščius, kuriuos mes, lankytojai, turime surasti, nes tie sanskritu parašyti unikalūs tekstai turi patekti mokslininkams, jais galima būtų moksleiviams parodyti lietuvių kalbos reikšmingumą.

Nesistengiau sužinoti, kaip tokias pacientės kalbas vertino ją gydę daktarai, neaiškinau jiems, kad tai ne ligos simptomai, o jos gyvenimo būdo atgarsiai. Man buvo aišku, kad ligonei net akistatoje su visagale mirtimi rūpėjo jos vidiniai įsipareigojimai kraštui, žmonėms. Jos vertybinės nuostatos nepakito net prieš pat iškeliavimą į Mokytojos siekiamybės konstantą – BŪTĮ. Tai ir atsakymas į klausimą, kodėl jos knygos pavadinime pirmasis žodis turėjo būti Būtis, o tik po jo – buitis. Kartu tai ir abejonė, ar mirtis tikrai yra visagalė?

LITERATŪROS SIMBOLIŲ PRASMĖ

Mokytoja S. Lovčikaitė mokykloje dirbo pačiais gūdžiausiais sovietiniais laikais, kai pasakytas atviras žodis apie meilę Lietuvai, savo kraštui buvo neleistas, draudžiamas ir už tai buvo baudžiama. Tačiau didžiausias paradoksas, kad Mokytoja visa tai mokiniams sugebėdavo išsakyti netiesiogiai. Juk ir tada niekas nedraudė kalbėti apie amžinąsias vertybes: meilę žmogui, ištikimybę, atsakomybę, požiūrį į kiekvieną darbą. Gal dėl tos priežasties Mokytojai ypač artimas buvo simbolizmas, daug ką ji išsakydavo pasitelkdama užsienio rašytojų kūrybą.

Studijuodamas Vilniaus universitete ir klausydamas autoritetingų literatūrologų paskaitų, dažnai mintimis grįždavau į gimtąją Linkuvą, į savo literatūros pamokas. Daug kas, ką girdėdavau universitete, man jau buvo žinoma iš Mokytojos S. Lovčikaitės pamokų XI klasėje 1975 metais. Mokytoja mums kalbėdavo apie idealistinę filosofiją, skatino gilintis į gyvenimo prasmės, žmogaus egzistencijos pagrindus. Nežinau, kaip kitose mokyklose, bet Linkuvoje mes kalbėdavome apie I. Kantą, V. Solovjovą, poetus simbolistus: M. Meterlinką, P. Verleną, R. M. Rilkę, A. Bloką.

Jausdavome, kad ypač Mokytoją žavėjo Š. Bodleras, kurį ji cituodavo: „Visata vieninga, ir kiekvienas daiktas čia yra tos pačios begalybės dalis“, „visas pasaulis – tik „simbolių miškas“. Iš tokių citatų mokiniai turėdavo nustatyti simbolizmo pagrindus ir esmę, požiūrį į kūrybą.

Kitas jos mėgtas poetas – J. Baltrušaitis, eruditas, mokėjęs 15 kalbų, gyvenimo kelią pradėjęs Lietuvoje, o rusų kritikų vėliau gretintas su Puškinu, Bloku, Lermontovu, Fetu. Mokytoja akcentuodavo poeto sąsajas su Lietuva ir jo lietuvišką prigimtį, minėdavo simbolius, atėjusius iš tėvynės į jo poeziją: „taką pro rugienas, saulės taurę, žemės kryžiu, ramunėlę“.

Nuo Vakarų Europos ir Rusijos simbolistų Mokytoja sistemingai pereidavo prie Lietuvos poetų B. Sruogos, V. Mykoliaičio-Putino. Ji kantriai aiškino „žiburio“ įvaizdžio prasmę (eil. „Užgeso žiburiai“), „nutildytos puotos, neišdainuotos dainos, viesulo“ įvaizdžių prasmes. Mes, mokiniai, būdavome įtraukiami į žodžių „meditacija, refleksija“ prasmių aiškinimąsi. Cituoju Mokytoją: „Lyginu simbolį su alegorija: alegorija – abstrakčių sąvokų sudaitkinimas, slepiąs savyje tik vieną konkrečią prasmę, o simbolis – prasmių įvairovė ir neapibrėžtumas bei visuotinumas“.

Akivaizdu, kad pasitelkusi Vakarų Europos, Rusijos poetų kūrybą ir autorius, Mokytoja išvengė tiesiogiai kalbėti apie lietuvių autorius, taip ji išvengė ir įtarus inspektorių žvilgsnio. Juk skambėdavo ne kapitalistinės Amerikos, o rusų literatūros korifėjų pavardės. Tokia priedanga tuo metu buvo įžvalgi ir reikalinga.

SUSITIKIMŲ PAMOKOS

Šiandien daug kalbama apie popamokinę veiklą, neformalųjį ugdymą, projektus. Išskirtinis Mokytojos talentas XX a. aštuntąjį dešimtmetį atsiskleidė jai organizuojant susitikimus su garsiais to meto Lietuvos rašytojais, aktorais, kritikais.

Tie susitikimai, vykdavę Linkuvos mokykloje, buvo ne formalūs, jais Mokytoja siekė konkrečių tikslų: skatino mokinius suvokti, kad knyga iš skaitytojo reikalauja ne tik laiko, bet ir aktyvaus proto, vaizduotės darbo, asociatyvinio mąstymo. Įstrigo, kaip rimtai Mokytoja per pamokas, fakultatyvus, literatūrų būrelyje rengdavo mus susitikimams su rašytojais M. Martinaičiu, Just. Marcinkevičiumi, A. Maldoniu, J. Apučiu, E. Matuzevičiumi, A. Bernotu, J. Baltušiu. Į vienus įtraukdavo tik vyresniųjų klasių mokinius, o į kitus, pvz., su J. Baltušiu, kurio sodri kalba ir paprastumas buvo suvokiamas visiems, kviesdavo ir jaunesniųjų klasių mokinius.

Prisimenu, prieš susitikimą su poetu M. Martinaičiu, jo kūrybos skaitovu L. Noreika ir kritiku K. Nastopka Mokytoja mums aiškino apie gyvenimo logiškumo ir nelogiškumo dalykus, lyrinio subjekto – „kaukės“ niuansus, skaitėme ir analizavome „Kukučio balades“, aiškinomės, kas yra metaforiškumas literatūroje, kas yra simbolinis vaizdas, koks jis platus. Tik tokie parengti mokiniai eidavo į salę su rašytojais, kritikais.

Mokytoją žavėjo simbolių prasmė, jais buvo galima paslėpti sovietinį tų metų realizmą, politines potekstes. Prieš susitikimą su Just. Marcinkevičiumi mokytoja mums iškėlė tezę „Poezija – tai rūpestis dėl visko, kas yra“, aiškino, kad poeto kūryba – tai galingo jausmo ir gilios minties sintezė, skatino pajusti Just. Marcinkevičiaus žodžio talpumą, akino perprasti, ką jo

poezijoje reiškia „gėlės žiedas žmoguje“, „išdraskyta strazdo gūžta“, „liūdesys per visą dangų“. Ji įtaigiai aiškino poeto kūrybos konfliktų priežastis, tragizmą, simboliką. Tik vėliau suvokiau, kad aktorius, kritikus Mokytoja į susitikimus kviesdavo ne atsitiktinius, o tuos, kurie leidžia geriau suvokti poeziją, skatina domėtis ir įsitraukti į poezijos gelmes.

Linkuvoje viešėdavo skaitovai L. Noreika, G. Urbonaitė, O. Dautartaitė, J. Šalkauskas, vėliau – ir S. Lovčikaitės ugdytiniai linkuviai aktoriai S. Račkys, R. Jovas, kritikai, literatūrologai A. Zalatorius, K. Nastopka, V. Sventickas, P. Bražėnas ir kiti. Po tokių susitikimų Linkuvos mokiniai rašydavo rašinius namuose apie susitikimus, kas juose įstrigo, kokių pamokų mokinyms gavo, kuo jie praturtino mokinių dvasios pasaulį. Tai šiandien galima būtų įvardyti dvasios savianalize, refleksija.

Smulkmena, bet mums, provincijos vaikams, nuostabu būdavo pasigirti vieni kitiems, kad gavome autografus su įrašais iš rašytojų, aktorių, kurie tada atrodė tokie dideli, garbūs, reikšmingi. Gaila, kad ne visos knygos su autografais išliko iki šių dienų.

ĮPAREIGOJIMAI MŪSŲ DIENŲ JAUNIMUI

Mokytoja S. Lovčikaitė niekada nepriklausė jokiai organizacijai ir jokiai partijai. Jos gyvenimo tikslas ir rūpestis visada buvo Šiaurės Lietuvos žmonės. „Pasirinkau savo krašto žmones ir žinau, kad nepralaimėčiau“, – rašė Mokytoja. – „Biografija? Jeigu būčiau karalius, kiekvienam valdiniui liepčiau parašyti savo pilietinės ir žmogiškosios atsakomybės gyvenimo aprašymą. Buvusį ir būsimą. Sau – kaip aukščiausią įstatymą savo sąžinei“.

Paskutinis Mokytojos pilietinis žingsnis Linkuvoje – 2011 m. rudenį jos iniciatyva ir pastangomis atidengtas simbolinis akmuo su užrašu: „Čia mūsų namai. Rašytojui Juozui Paukšteliiui. Linkuviai.“

Mokytoja ir vėl galvojo ne apie save, o apie tuos linkuvius, kurie, išsibarstę po pasaulį, galėtų grįžti į savo dvasios gūžtą Linkuvą ir susitikti, prisiminti, pajusti, kad be savo šaknų žmogus yra menkas ir pažeidžiamas.

Jono TAMULIO nuotr.

TIKSLAS: Mokytojos Stanislovos Lovčikaitės tikslas ir rūpestis visada buvo Šiaurės Lietuvos žmonės.

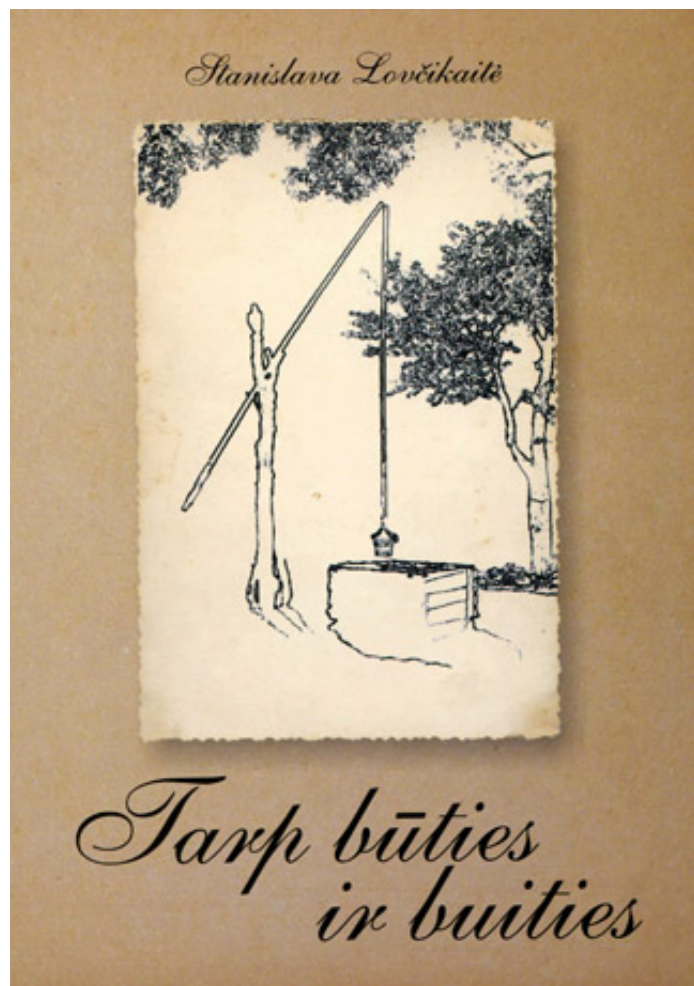
APIE SAVO MOKYTOJĄ S. LOVČIKAITĘ:

Linkuviškiai ją pažįsta nuo mažumės, o bet kuris sutiktas paklaustas pasakydavo – Mokytoja. Tai žmogus, šventai tikėjęs tuo, ką daro. Viskas tikra. Nėra dirbtinumo, pozos, tuštybės, noro pasirodyti. Reikia. Ne jai. Reikia tautai, valstybei, gimtinei, žmogui.

Būdamas šalia Stasės Lovčikaitės jausdavai, kad būtinai turi šiek tiek pasistiebtį. Jei negali įkopti į kalvą ar kalnelį, tai nors ant akmens pasilypėk, nes net ir nuo jo plačiau matyti, toliau girdėti, erdviau ir šviesiau sielai.

Auklėtinė, Linkuvos gimnazijos mokytoja lituanistė Birutė Deveikienė

Apie knygą „Tarp būties ir buities“:

Knygos autorė Stanislava Lovčikaitė – kaip sutiktas patyręs vedlys į kalnus.

Autorė žodžio menu išreiškia išpažinties, rekolekčių, Šv. Rašto studijų prasmę ir vertę, tačiau kartu pripažįsta, jog susikaupti trukdo buitiniai rūpesčiai, aplinkos triukšmas, savojo nevertumo pajautimas. Tai gyvenimiška.

Kaip kadaise kelionėje į Emausą, taip ir šiandieniniam žmogui piligrimui autorė siūlo pažinti Pakeleivį, „kuris eina kartu su mumis į mūsų nevirties užėigas, kad pasidalintų su mumis Meilės, Tikėjimo, Vilties ir Prisikėlimo duona. Tada grįši atgal, į pasaulio sukurį, tik stipresnis, nes jau būsi pažinęs savo silpnumą“. Gal ir šventės nebus be šventumo...

Šiaulių vyskupas Eugenijus Bartulis

Biografija? Jeigu būčiau karalius, kiekvienam valdiniui liepčiau parašyti savo pilietinės ir žmogiškosios atsakomybės gyvenimo aprašymą. Buvusį ir būsimą. Sau – kaip aukščiausią įstatymą savo sąžinei.

Deja, ir karaliai, ir valdiniai – tie patys paukščiai besparniai, tik visada turintys teisę rinktis. Deja, be eksperimentų.

Pasirinkau savo krašto žmones ir žinau, kad nepralaimėjau.

S. Lovčikaitės žodžiai, pasakyti jos „gyvenimo knygoje“ „Linkava: tradicija dabartyje“, išleistoje 2003 m.

Asmeninio albumo nuotr.

PRIĖMIMAS: „Linkavos“ ansamblio priėmimas prezidentūroje. Centre – Prezidentas V. Adamkus ir S. Lovčikaitė.